

STAMBOOM DOSSIER

GRAAF OTTO II VAN GELRE (1214 - 1251)

Ook wel bijgenaamd De Lamme.

Gehuwd met Margaretha van Kleef (Kleve).



Versie 1.5 140626 bewerkt door Ir. René A.M. Martens RI Msc.

Geboren ca. 1214
Vader Graaf Gerard IV van Gelre en Zutphen (1185-1229)
Moeder Margareta van Brabant (xxxx-1231)
Gestorven 10 januari 1271
Begraven Klooster Graefenthal – Goch – Duitsland.
Titels Graaf van Gelre en Zutphen van 1229 tot 1271.

Geuwd-1 Margaretha van Kleef
overleden 10 september 1251,
begraven te Klooster Graefenthal – Goch - Duitsland,
dochter van Dirk V van Kleef en Mechtildis van Dinslaken.

Gehuwd-2 1253 met Philippa de Dammartin, overleden 1277/1281, begraven te
Klooster Graefenthal, dochter van Graaf Simon de Dammartin en Maria van
Ponthieu-Aumale.

Kinderen

Uit zijn 1^{ste} huwelijk:

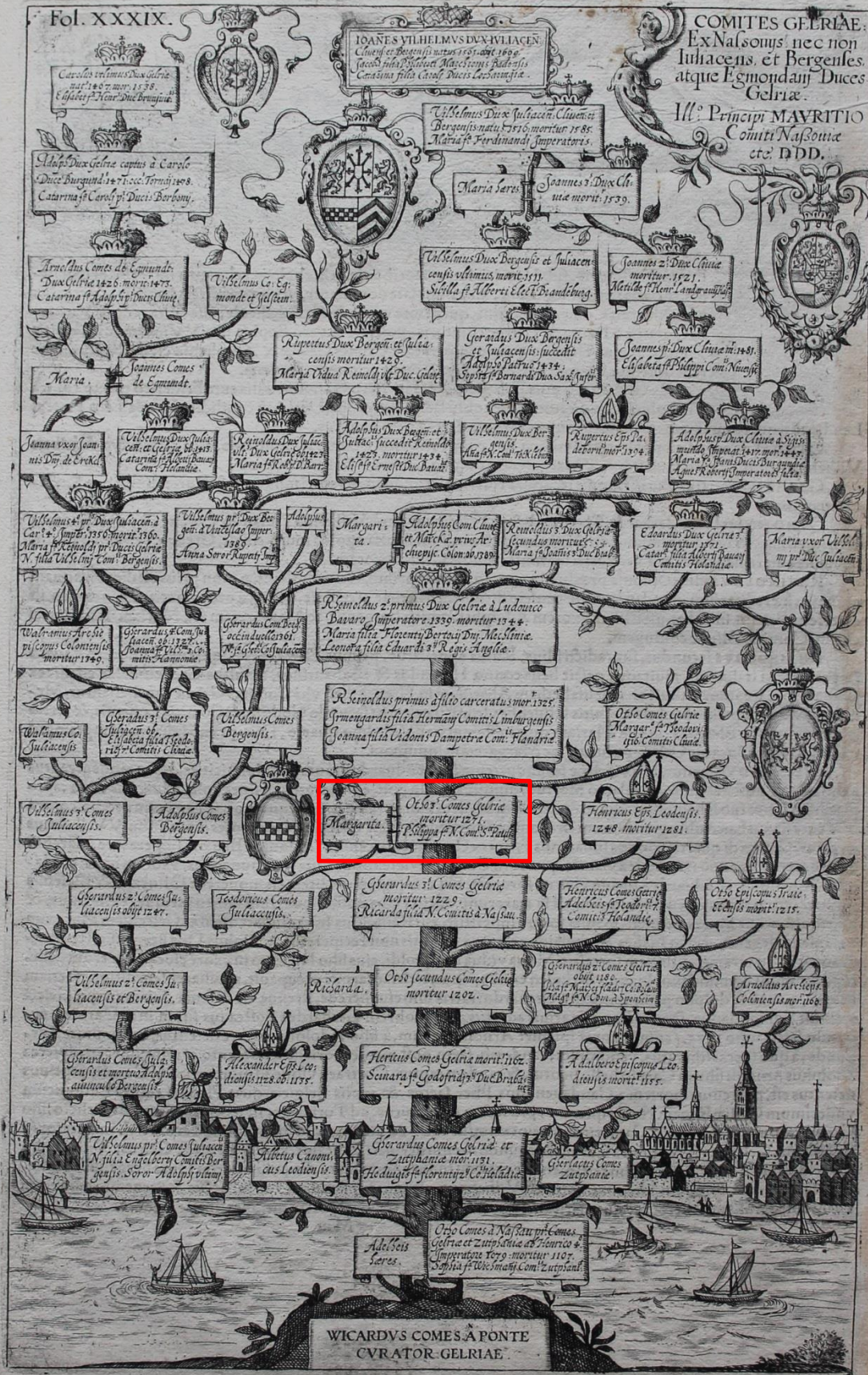
1. Elisabeth van Gelre (1240-31 maart 1331), trouwt op 17 maart 1249 met graaf Adolf VII van Berg (1240-28 september 1296), zoon van Graaf Adolf VI van Berg en Margaretha van Are-Hochstaden.
2. Margareta van Gelre, trouwt voor 1262 met graaf Enguerrand IV de Coucy et Oisy. Zij zal voor 1286 overlijden in Laon Aisne Frankrijk.

Uit zijn 2e huwelijk:

3. Reinald I hertog van Gelre;
4. Philippa van Gelre (1257- voor 1294), trouwt op 30 mei 1275 met Graaf Dirk II van Valkenburg en Monschau (1252-5 september 1302).

Inhoud

1. Stamboom Van Gelre
2. Tijdsbeeld met gebeurtenissen
3. Hieraldiek
4. Karel jonggraaf van Gelre
5. Een politiek strateeg
6. Een economisch strateeg
7. Nijmegen in Gelders bezit
8. Uitbreidingen in De Graafschap
9. Verkoop Groenlo aan Otto II van Gelre
10. Slag bij Ane
11. Voogdy Graaf Floris V van Holland
12. Op het toppunt van zijn macht
13. Klooster Graefenthal
14. De Munnikhof Op Worsum (nabij Overasselt)
15. Stamboek Graaf Otto II van Gelre



Otto 2. Comes Gelriæ
mortuus 1271.
Philippa f. N. Com. S. Palat.

2. Tijdsbeeld

Otto II heeft van alle Gelderse graven de meeste bijnamen. Dit wordt veroorzaakt door een gebrek. Zo wordt hij 'de Lamme', 'de Hinkende' of 'Otto met de Paardenvoet' genoemd. Deze handicap heeft hem blijkbaar nooit gehinderd in het uitoefenen van de Gelderse macht.



1227

Otto II had in eerste instantie zeer veel invloed aan het hof van keizer Frederik II, maar raakte later met hem in conflict, waarna de keizer Roermond in 1213 verwoestte. Met de bisschop Otto van Lippe van Utrecht had hij strijd over Salland, maar kort daarna steunde hij deze tegen Drenthe. Tijdens de Slag bij Ane in 1227 werd hij gevangengenomen, maar weer vrijgelaten. Hij gaf in 1227 de Veluwe landrecht.

1229

In 1229 volgt hij zijn vader Otto I - Gerard III op minderjarige leeftijd op. Geboren in 1214 is hij dan pas 15 jaar oud. Otto II zal uitgroeien tot een van de beste vorsten die Gelre ooit zal hebben. De 42 jaren die hij zal regeren zijn jaren van voorspoed voor De Graafschap en dat in de moeilijke dertiende eeuw, waarin heel Europa in beweging is.

12 juni 1231

"Herderewich" krijgt stads- en marktrechten van graaf Otto II van Gelre en Zutphen. Kort daarna worden stadsmuren gebouwd. De stad mag weekmarkten en een jaarmarkt houden. Harderwijk is de tweede stad van het Kwartier van de Veluwe en telt omstreeks 1423 tussen 3000 en 3500 inwoners. Rond 1500 is er de belangrijkste vismarkt van de Zuiderzee te vinden. Waarschijnlijk is Harderwijk reeds in 1280 Hanzestad. De Hanze is een machtig netwerk van handelssteden met routes over de Oostzee, die samenwerken onder leiding van Lubeck. Het netwerk strekt zich uit over Duitsland, Nederland, België, Estland, Litouwen, Letland, Noorwegen en Polen. Hanzesteden liggen meestal aan zee of aan een grote rivier, in Nederland bijvoorbeeld aan de IJssel of de Zuiderzee.

27 mei 1234

Kruistocht tegen de Stedingers. Deze kruistocht mondt uit in de slag aan de Wezer.

25 mei 1236

Otto II koopt op 25 mei 1236 de stad Groenlo van de Hendrik II heer van Borculo voor vijftig ponden.

1240

Otto II trouwt in 1240 met Margaretha van Kleef, de dochter van graaf Diederik V van Kleef en Mechtild van Dinslaken. Zij schenkt hem twee dochters: Elisabeth en Margareta.

Elisabeth trouwt op 17 maart 1249 met graaf Adolf VII van Berg. Zij zal op 31 maart 1331 komen te overlijden.

Margareta trouwt voor 1262 met graaf Enguerrand IV de Coucy. Zij zal voor 1286 overlijden.

1243

Komt in het bezit van de heerlijkheid Kriekenbeek.

1248

In 1248 aanvaardt Otto II de stad Nijmegen van Willem II.

1250

Otto II laat in 1250 aanvangen met de bouw van de Sint-Stevenskerk, die pas in 1476 zal worden voltooid.

1256

Voogdy over Graaf Floris V van Holland na het overlijden van Willem II (voogd).

3. Heraldiek



In 1236 blijkt Otto II van wapen te zijn veranderd. Hij vervangt de bloemen door een gouden leeuw. De reden voor deze verandering is onbekend. In 1256 wordt het wapen als volgt op diverse wapenrollen beschreven: "de graaf van Gelre, het schild blauw met een gouden leeuw en bezaaid met gouden blokjes". Niettemin blijven de bloemen deel uitmaken van de symbolen die de graaf gebruikt. Een gouden leeuw is het symbool voor hertogen en is verbonden met een hoge militaire rang.

Daar Otto II geen hertogstitel heeft, kunnen de blokjes als 'vermindering' zijn toegevoegd. Tot 1339, wanneer Reinald II tot hertog van Gelre wordt verheven, blijft dit het wapen van de graven van Gelre. Misschien mag men uit dit nieuwe wapen afleiden dat Otto II al doelbewust naar een hogere rang streeft.

Karel jonggraaf van Gelre



Karel (1205-xxxx) is een oudere broer van Otto II, een erkend bastaardkind van vader Gerard IV van Gelre. Karel is de stamvader van waaruit later de adellijke familietak Van Hoenselaer is voortgekomen en de aanleiding was voor het genealogisch onderzoek de samenstelling van het boek Van Hamaland tot Van Gelre tot van Hoenselaars en de grootmoeder van auteur René Martens. De drie merletten in het latere wapen van de Hoenselaers zijn ook weer terug te vinden bij de voorvaders van Hamaland.

Een politiek strateeg

Op 27 mei 1234 gaat Otto II, ingegeven door zijn christelijke verantwoordelijkheid, op mini-kruistocht tegen de Stedingers. Deze kruistocht mondt uit in de slag aan de Wezer. Het is onbekend of Otto II zijn handicap in deze slag oploopt of anderszins heeft gekregen. Met Otto II aan het bewind gaat Gelre een andere politieke koers varen. Net als andere Neder-Lotharische vorstendommen raakt hij langzamerhand vervreemd van de Staufische keizer. Zo wordt bijvoorbeeld in 1236 zijn aanwezigheid aan het keizerlijke hof in Koblenz slechts éénmaal vastgelegd als de keizer de stad Keulen in haar stadsrechten bevestigt. Zijn inmiddels neutrale houding komt goed naar voren in 1240 wanneer Otto II bemiddelt tussen Innocentius IV (1242-1254/55) en keizer Friedrich II.

In Duitsland en Italië staan de paus en de keizer namelijk tegenover elkaar. Paus Innocentius IV zet de territoriale vorsten en bisschoppen van Lotharingen op tegen hun keizer. Dit is de zoveelste aflevering uit de feuilleton die Investituurstrijd heet. Onder Friedrich II begint de keizerlijke troon te wankelen. In deze roerige periode komt Otto II in 1244 in contact met Konrad van Hochstaden, aartsbisschop van Keulen (1238-1261), als deze een aflat verleent aan het klooster te Roermond. Geregeld weet Otto II hem bij Gelderse affaires te betrekken. Van 1225 tot 1238 is de van oudsher goede relatie van Gelre met Keulen bekoeld. Otto II is inmiddels familiebanden aangegaan met Gulik, Kleef en Brabant om zijn politieke belangen veilig te stellen. De hernieuwde relatie met aartsbisschop Konrad van Keulen zal Otto II geen windeieren gaan leggen.

Paus Innocentius IV

*geboren als Sinibaldo dei Fieschi (Genua, ca. 1195 - Napels, 7 december 1254)
was paus van 25 juni 1243 tot 7 december 1254.*



Hij werd geboren te Genua als Sinibaldo dei Fieschi, graaf van Lavagna. Hij werd professor in het canoniek recht te Bologna waar hij behalve kerkelijk recht ook Romeins recht had gestudeerd. Hij werd in 1226 rechter bij de Romeinse Curie. In 1227 werd hij tot kardinaal gewijd.

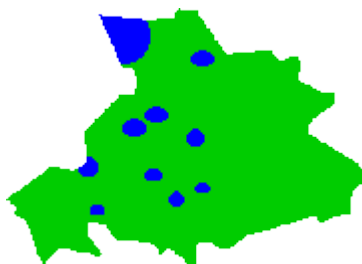
Bulla gemaakt van lood gebruikt door paus Innocentius IV.

Tijdens het Eerste concilie van Lyon (1245) excommuniceerde hij de Duitse keizer Frederik II. Hij zette zich in voor de missie en probeerde diplomatieke relaties aan te gaan met de Mongolen.

Hij gaf in 1252 met zijn bul Ad extirpanda toestemming om ketters door middel van foltering tot bekentenis te dwingen. Tussen alle werkzaamheden door schreef hij ook een commentaar op de Liber Extra, de decretalenverzameling van Gregorius IX, en hij gaf drie nieuwe decretalenverzamelingen uit. Hij stierf te Napels in 1254.

Een economisch strateeg

Otto II ontpopt zich als een sterk econoom. Hij zet zich in voor zijn landen, die hij aaneen probeert te smeden. Zijn grondgebied is immers een lappendeken, verspreid over vier kwartieren: het Overkwartier langs de Maas bij Roermond, het Betuwekwartier tussen Lek en Waal, het Veluwekwartier met de Nederrijn en het graafschap Zutphen met de rivieren de IJssel en Berkel. Otto II ziet in dat deze rivieren belangrijke handelsroutes zijn. Bovendien loopt de handelsroute tussen Antwerpen en Keulen ten dele door zijn territorium. Otto II beschermt de handelsreizigers, maar verdient tevens goed aan hen door het heffen van tol. Hij gebruikt zijn tol- en belastingopbrengsten om strategisch gelegen grondgebied aan te kopen. Hierbij laat hij zich leiden door de loop van de rivieren. Hij beseft dat hij door het bezit van alle grond langs de rivieren bijna onbeperkte macht kan uitoefenen.



Otto II staat al snel bekend als een rijk man. Zo leent hij in 1230 in Keulen geld aan Gerard van Sinzig en 1231 in Worms aan Gerlach van Budingen. Op 11 november 1231 leent hij in Leuven 2000 Keulse mark aan de hertog van Brabant. Ook zal hij enorme sommen aan Willem II van Holland gaan lenen.

In november 1231 beleent keizer Friedrich II, die steun probeert te verwerven voor zijn moeilijke positie, de dan 18-jarige Otto II met alle rechten en goederen voor zover zij rijkslenen zijn. Friedrich II geeft het één naam: Gelre. Hiermee verkrijgt de opkomende Gelderse macht voor het eerst een fundamentele juridische basis; Gelre is een rijksleen. Dit houdt echter ook in dat het graafschap alleen nog maar in mannelijke lijn overerfbaar is, hetgeen door Willem II weer wordt opgeheven.

Meer nog dan zijn voorgangers stimuleert Otto II de economische bedrijvigheid in de steden en dorpen. Hij verleent voorrechten en stadsrechten aan diverse steden, maar houdt toch overall een vinger aan de pols. In de Achterhoek verleent hij stadsrechten aan Lochem, Groenlo, Doesburg en Doetinchem. Hij begrijpt als eerste Gelderse graaf dat florierende steden en dorpen bronnen van inkomsten zijn, maar zich ook kunnen ontwikkelen tot concurrerende machtscentra. De rechten die hij verleent, beschouwt hij zelf als heilige beloftes. Hij zal in totaal 29 steden rechten verlenen, dus zijn in latere tijden ontstane bijnaam 'Stedenstichter' verdient hij ten volle. De verleende stadsrechten onder meer Geldern (1229), Goch (ca 1230), Roermond (1231), Harderwijk (1231), Grave (1232), Emmerich (1233), Arnhem (1233), Doetinchem (1236), Doesburg (1237), Wageningen (1263) en Montfort (Waarschijnlijk in 1263).

7. Nijmegen in Gelders bezit

De condities voor deze enorme lening zijn zeer eenvoudig. Voor zijn lening ontvangt Otto II op 8 oktober 1247 rijksstad Nijmegen met het Rijk van Nijmegen in onderpand en als Willem II terugbetaalt, krijgt hij de stad terug. De som zal echter nooit terugbetaald worden en de graven van Gelre zijn voorgoed heer van stad en burcht Nijmegen, Rijk van Nijmegen en alle daaronder vallende leen- en dienstmannen. Vijf dagen later weet hij van Rooms-Koning Willem II gedaan te krijgen dat bij ontstentenis van zonen zijn dochters mogen erven. Zijn vrouw



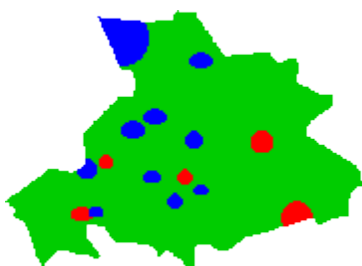
Margaretha heeft hem tot nu toe alleen dochters geboord. Een echte stamhouder zou Otto II beter doen slapen, want wie weet waar zijn graafschap na huwelijken terecht komt?

In 1248 aanvaardt Otto II de stad, hoewel de Nijmegenaren, die de partij van Friedrich II aanhangen, zijn intocht met afschuw begroeten. Zonder slag of stoot gaat het niet, want er is een

kleine bezetting die te zwaard bestreden moet worden. De verstandige Otto II waarborgt de rechten en voorrechten van Nijmegen en de stad schikt zich in de nieuwe situatie. Als oude rijksstad bekleedt Nijmegen de eerste rang onder de vier Gelderse hoofdsteden en wordt zij door de opeenvolgende graven en hertogen van Gelre met aparte status benaderd. Otto II laat in 1250 aanvangen met de bouw van de Sint-Stevenskerk, die pas in 1476 zal worden voltooid.

Nadat Nijmegen in 1247 in pand was gegeven aan graaf Otto II van Gelre, werd de Stevenskerk om strategische redenen verplaatst van het Kelfkensbos naar de huidige locatie, de zgn. Hundisburg. De huidige kerk werd in 1273 gewijd door Albertus Magnus. Bestuurlijk viel de Stevenskerk onder het gezag van het kapittel van de Apostelenkerk in Keulen. De kerk was lange tijd de enige parochiekerk in de stad. Het gebouw werd in de dertiende tot zestiende eeuw herhaaldelijk uitgebreid, onder andere met een indrukwekkende kooromgang. In 1475 verleende paus Pius IV toestemming voor de oprichting van een eigen kapittel in de Stevenskerk. In 1591 werd de kerk definitief protestants, afgezien van een katholiek intermezzo rond 1670. De in 1469 overleden Catharina van Bourbon is in de Sint-Stevenskerk begraven. Op kosten van haar zoon Karel van Gelre is een grafmonument opgericht dat vandaag de dag nog te bezichtigen is.

8. Uitbreidingen in De Graafschap



Naast de verwerving van Nijmegen weet Otto II zijn grondgebied in de Achterhoek danig uit te breiden. Zo is hij in bezit van enkele goederen in de Liemers, al in bezit van de graven van Gelre (Gelder) uit vererving van de graven van Hamaland. Otto II koopt op 25 mei 1236 de stad Groenlo van de heer van Borculo. Op 7 juni 1243 worden Sweden van Dingeden en zijn zoon leenmannen van de graaf.

In 1246 doet Otto II goede strategische zaken. In dat jaar draagt namelijk graaf Herman I van Lohn Bredevoort dat hij voor de helft bezit, in leen op, waarna graaf Herman I de stad en burcht in leen terug ontvangt. De onduidelijke akten, er wordt bijvoorbeeld niet over de heerlijkheid gesproken, die hierbij worden opgemaakt zullen later vervelende gevolgen voor de relatie tussen Munster en Gelre hebben. Bredevoort ligt op de grens tussen Gelre en Munster en is zowel belangrijk als steunpunt en als uitvalsbasis. Bovendien zegt de graaf van Lohn toe dat hij de lenen die hij van de heer van Heinsberg houdt niet zonder toestemming van de graaf van Gelre zal vervreemden. Deze lenen zijn waarschijnlijk de gerichten van Varsseveld en Silvolde.

In september 1253 draagt Otto I graaf van Bentheim enkele allodiale goederen aan de graaf van Gelre op, die hij in leen terug krijgt. Het betreft Benthem, Malssen en Mauderick. Op 28 september 1255 koopt Otto II de jurisdictie over Hengelo, Zelhem en Gooi, ten noordoosten van Keijenborg, van graaf Herman I van Lohn. Ook richt Otto II zich op uitbreiding in de Liemers. Op 18 december 1260 koopt Otto II het allodium Drumpt (Drempt) van het klooster Ter Hunnepe.

Otto I graaf van Bentheim (ca. 1140 - 1208/09). Hij was een jongere zoon van graaf Dirk VI van Holland en Sophia van Rheineck. Van zijn grootmoeder van moederskant, Geertruid van Northeim, erfde hij het graafschap Bentheim.

Otto begeleidde zijn moeder naar het Heilige Land in 1173. In 1187 werd hij genoemd als burggraaf van Coevorden. Otto nam deel aan de derde kruistocht, samen met zijn broer Floris III van Holland. In 1196 streed hij tegen de burggraaf van Coevorden. Otto steunde zijn neef Willem I van Holland in diens geslaagde poging om de macht over Holland te verwerven, ten koste van Ada van Holland (gravin).

Otto was gehuwd met Alveradis van Arnsberg (ca. 1160 - 1230), erfdochter van Malsen, dochter van Godfried I van Cuijk (1100-1167).

Zij kregen de volgende kinderen:

1. *Egbert, vermoord ca. 1210*
2. *Boudewijn I van Bentheim, opvolger van zijn vader*
3. *Otto, 1203 bisschop van Münster*
4. *Gertrud (ovl. 1240), kanunnikes te Freckenhorst, 1219 abdis van Metelen*
5. *Marina, gehuwd met Ricolt van Ochten*

9. Verkoop Groenlo aan Otto II van Gelre

Hendrik II van Borculo had in 1232 een belangrijk aandeel in de overwinning van de Drenthenaren bij Nutzpete in Groningen op de bisschoppelijke troepen. Op 25 mei 1236 verkoopt Hendrik II om onbekende redenen voor vijftig ponden de "villa" Groenlo aan Otto II van Gelre, graaf van Gelre en Zutphen om het daarna als leen weer terug te krijgen. Na Hendriks dood hertrouwde Euphemia met graaf Herman van Loon van het graafschap Lohn.

Op 25 mei 1236 verkoopt Hendrik II de stad Groenlo aan Otto II, graaf van Gelre en Zutphen. De reden van deze verkoop is niet bekend, maar voor de hand ligt dat Hendrik II geld nodig heeft om de door hem veroorzaakte schade in Drenthe aan de bisschop van Utrecht te vergoeden. De transactie omvat de villa Groenlo met rechtsgebied, gruit en wissel. Hendrik II ontvangt de curtis Groenlo met berg, water en molen in leen terug.

Otto II legt een dag later in een beding vast, dat als de verkoop niet doorgaat, hij de goederen in pand zal houden, totdat Hendrik II hem de verschuldigde 50 ponden heeft terugbetaald. Consequentie van deze verkoop is uiteindelijk dat de heren van Borculo steeds afhankelijker worden van Gelre. Het is opvallend dat de bisschop van Munster niet bij deze verkoop is betrokken, blijkbaar is Groenlo allodiaal bezit van de heren van Borculo.

Kort na deze verkoop is Hendrik II waarschijnlijk overleden, zodat onduidelijk is of hij wat Coevorden en Drenthe betreft in ere is hersteld.

Echtgenote van Hendrik II van Borculo Euphemia hertrouwt in 1237 met graaf Herman I van Lohn, die als voogd optreedt voor de nog onmondige Hendrik III. Euphemia overlijdt na 1250.

10. Slag bij Ane



Otto II van Lippe spreekt de banvloek uit over Rudolf van Coevorden.

De Slag bij Ane was een veldslag in 28 juli 1227 tussen een ridderleger van de bisschop van Utrecht, Otto van Lippe, en de troepen van burggraaf van Coevorden, Rudolf II van Coevorden. Laatstgenoemde werd gesteund door Drentse boeren. De Drenten wisten het leger van de bisschop te verslaan, waarbij de bisschop zelf sneuvelde. De slag wordt beschreven in de zogenaamde Narracio uit 1232.

Vanaf het midden van de 11e eeuw kregen de bisschoppen van Utrecht gebieden in Drenthe, Overijssel en de stad Groningen in leen van de Duitse keizer.



Deze gebieden maakten sindsdien deel uit van het Sticht Utrecht. Als vertegenwoordiger van de bisschop werd onder meer in Groningen en Coevorden een prefect aangesteld. Oorspronkelijk was dat een ambtenaar, maar bisschop Hartbert van Bierum gaf halverwege de 12e eeuw beide functies in erfelijke leen aan zijn broers Leffard (Groningen) en Ludolf (Coevorden). Daarmee verkregen deze een eigen machtsbasis.

Monument in Ane ter nagedachtenis aan de slag.

De zoon van Ludolf, Rudolf I van Coevorden, kwam daarbij snel in conflict met zijn formele heer, de bisschop. Rudolf probeerde zijn macht uit te breiden door zich te bemoeien met de opvolging van Leffard in Groningen. In eerste instantie dolf Rudolf het onderspit tegen de bisschop en verloor hij het kasteel in Coevorden. In 1191 wist hij zijn rechten te herwinnen. Zijn opvolger, Rudolf II van Coevorden, zette dezelfde politiek voort en verbond zich met de Gelkingen, de tegenstanders van Egbert, de prefect van Groningen. De macht van de bisschop van Utrecht was te gering om hier veel tegen te doen.

Toen in 1216 Otto van Lippe tot bisschop werd benoemd keerde het tij. Anders dan zijn voorgangers was Otto bereid zijn macht te laten gelden. Hij liet Rudolf II weten geen genoegen te nemen met diens aanspraken in Groningen. Toen Rudolf het besluit van de bisschop openlijk tegensprak, leek een oorlog onvermijdelijk.

Het conflict tussen Rudolf en de bisschop is op zich geen bijzonder conflict in die tijd, conflicten tussen leenheer en vazal zijn eerder regel dan uitzondering. Het bijzondere in het conflict is dat Rudolf gesteund wordt door een legertje van Drentse boeren. De reden van het verzet van de Drenten is niet duidelijk. Wellicht was het verzet tegen een poging van de bisschop om meer inkomsten uit de provincie te genereren maar zeker is dat niet.



De slag

Op 28 juli 1227, een hete zomerdag, ontmoeten de troepen van de bisschop van Utrecht, Otto van Lippe, een grote groep opstandige Drenten onder leiding van Rudolf II van Coevorden op een veld in de buurt van het huidige dorp Ane. De precieze locatie van de slag is niet bekend, sommigen menen bij Ane, andere bronnen menen dat de slag iets meer naar het noorden, bij het latere Huis ten Klooster plaatsvond. Volgens de oudste bron, de "Narracio", bevonden beide legers voordat de slag ontbrandde zich een halve mijl van elkaar. De legers werden gescheiden door een moeras zonder enige begroeiing. Dit zou wijzen op een beurtelings drijvende of soms droogliggende veenlaag, afhankelijk van de heersende waterstanden in de nabij gelegen Vecht.

Deze veensoort kon ontstaan onder invloed van sterk wisselende waterstanden. Naar het zich laat aanzien is dit het gebied ten noordoosten van Ane, gelegen tussen twee zandhoogtes en die doorsneden wordt door een stuwdijk. Dit gebied voldoet als enige aan de omschrijving als omschreven in de "Narracio". In de latere middeleeuwen is hier een stuwdijk aangelegd om de sterk wisselende waterstanden te regelen. Deze dijk was ooit van drie overlaten voorzien.

De heren van Gelre en Amstel tonen hun wonden aan bisschop Wilbrand van Oldenburg (Frederik Zürcher, 1825-1876).

De bisschop was naar deze zuidgrens van Drenthe gegaan om het opstandige Drenthe tot de orde te roepen. Hij had hiervoor een groot aantal krijgsheren opgeroepen, versterkt met een aantal krijgsscharen van de bisschoppen van Münster en Keulen. Dit leger werd door middel van boten over de nabije Vecht bevoorraad. Het vaandel met Sint-Martinus, de schutspatroon van Utrecht, werd gedragen door ridder Roelof van Goor.

De Drenten die wisten dat zij met hun grotendeels ongeoefende legertje een slag in open veld tegen zo'n zwaar uitgerust leger nooit zouden kunnen winnen, lokten welbewust een gewapend treffen uit in een moerassig gebied, later bekend als de Mommenriete. De paarden van het bisschoppelijke leger zakten in de zompige grond weg en de ridders met hun zware harnassen konden zich hier niet op eigen kracht uit redden.

Het leger van de Drenten bestond merendeels uit lichtbwapend Drents landvolk en bendes (onder leiding van Rudolf, met onder andere het leger dat net was teruggekeerd van het door hen bezette Groningen). Toen de zwaar geharnaste ridders op hun paarden begonnen weg te zinken in het stinkende moeras vielen de Drenten aan. Met pijlen, speren, messen en knotsen maakten ze korte metten met de vijand. Vrijwel het gehele bisschoppelijke leger, waaronder vele beroemde edelen zoals de kruisvaarder Berend van Horstmar, werd hierbij genadeloos afgemaakt.

Bisschop Otto had het ongeluk gevangengenomen te worden, waarna hij werd gescalpeerd en gekeeld. Voor de Drentse "onmensen" (zoals ze in de kerkelijke kroniek genoemd werden) was zijn getonsuurde hoofdhuid waarschijnlijk een luguber tastbaar bewijs dat de trotse kerkheer echt dood was. Later werd zijn zwaarverminkte lijk gevonden en naar de Utrechtse dom gebracht waar het met alle eer begraven werd. In de Narracio wordt vermeld dat aan de zijde van de Drenten ook vrouwen hebben meegevochten.

Na de slag

De opvolger van Otto II, Wilbrand van Oldenburg, heroverde Drenthe vervolgens op 14 oktober 1228. Op 30 augustus 1229 wist Rudolf Coevorden echter weer in te nemen.

In 1230 zag Rudolf echter in dat hij op den duur tegen de bisschop geen stand zou houden. Hij besloot zich te onderwerpen. De bisschop ging hierop in en vroeg Rudolf hem te ontmoeten in het kasteel van Hardenberg. Rudolf begaf zich samen met zijn vriend Hendrik van Gravesdorp (uit Grasdorf in Bentheim) naar Hardenberg. In plaats van naar zijn rang en stand te worden ontvangen werd hij gevangengenomen, gemarteld en uiteindelijk vermoord op 25 juli 1230.

Vervolgens riep Wilbrand de Friezen op om samen met hem tegen de opstandige Drenten te vechten en dit leidde tot de Fries-Drentse oorlog in 1231-1232. Nadat het de Friezen was mislukt, lukte het Wilbrand alsnog zijn doel te bereiken en versloeg hij de Drenten een jaar later bij Peize. Naar aanleiding van de slag bij Ane ommuurde hij de burcht in Hardenberg. Uit erkentelijkheid voor de hulp bij de bouw werd Zwolle stadsrechten verleend.

Deze veldslag en de gevolgde tactiek heeft veel overeenkomsten met de Vlaamse Guldensporenslag.

Op 29 juli 1967 is er bij Ane een monument ter herinnering aan de slag opgericht. Het monument bestaat uit een aantal zwerfkeien met een opschrift in het Drents:

Slag bij Aone, 28 juli 1227, zie vocht'n ok veur oenze vrijheid.

De Aanvoerders

- ❖ **Gerard III van Gelre, Graaf van Gelre**, gewond, gevangengenomen en weer vrijgelaten;
- ❖ Gijsbrecht II van Amstel, Heer van Amstel en bisschoppelijke dedingsman in 1225, gevangengenomen;
- ❖ Otto van Lippe, Bisschop van Utrecht, sneuvelt;
- ❖ Diederik van Lippe, proost van Deventer en Oldenzaal, broer van bisschop Otto, sterft in gevangenschap;
- ❖ Berend van Horstmar, kruisridder;
- ❖ Rudolf, Graaf van Goor, banierdrager van het Sticht Utrecht;
- ❖ Diederik VI van Kleef, Graaf van Kleef;
- ❖ Baldewijn van Bentheim, Graaf van Bentheim;
- ❖ Engelbert van Groningen, Heer van Groningen, dedingsman van de Bisschop van Utrecht;
- ❖ Egbert van Groningen, Amptman van Groningen.

11. Voogdy Graaf Floris V van Holland

Graaf Floris V van Holland is in 1256 nog te jong om graaf Willem II op te volgen. Als in 1263 zijn voogd en oom bij een steekspel omkomt, zit men in Holland met de handen in het haar. De hertog van Brabant wil de voogdij wel uitoefenen, maar door eigen onbekwaamheid en/of zwakzinnigheid moet hij door toedoen van zijn eigen hovelingen het veld ruimen. Otto II wordt door de Hollanders uitgenodigd om voogd te zijn van Floris V. Diens tante Aleida wenst echter zelf voogdes te zijn en verzamelt zich met haar troepen in Zeeland. Samen met Hendrik achtervolgt hij Aleida tot Reimerswaal, waar hij haar in 1263 verslaat. Otto II is nu tot de meerderjarigheid van Floris in 1266 voogd. Met geweld eist Otto II nu ook de voogdijschap over Brabant op. Dat blijkt echter te hoog gegrepen. Hij is het slachtoffer geworden van zijn eigen succes. Met bevriende bisschoppen in Utrecht en Luik en aanspraken in Brabant en Holland begint Gelre voor de vorsten van Engeland en Frankrijk een bedreiging te worden. Hij wordt tegengewerkt. Het lukt hem niet om de zo fel begeerde voogdijschap van Brabant te verwerven. verslaat.

De Slachtoffers

Onbekend is hoeveel slachtoffers er zijn gevallen aan de zijde van Rudolf II van Coevorden. Aan de zijde van de bisschop stierven meer dan 400 manschappen, waaronder vele vooraanstaande personen:

- ❖ Otto van Lippe, Bisschop van Utrecht;
- ❖ Diederik van Lippe, proost van Deventer en Oldenzaal, broer van bisschop Otto (na gevangenneming);
- ❖ Berend van Horstmar, kruisridder.

Willem Nagge vermeldt in zijn zeventiende-eeuwse kroniek *Historie van Overijssel* nog bijna 140 andere namen van lagere edellieden. Hij baseerde die lijst op een handgeschreven kroniek.

12. Op het toppunt van zijn macht

De samenwerking van Otto II met de paus en de aartsbisschop van Keulen bereikt in de jaren 1247 tot 1256 haar hoogtepunt. Dit is niet toevallig gelijktijdig met de machtsstrijd tussen paus en keizer, waarin graaf Willem II van Holland Rooms-Koning is. In deze periode ontvangt Otto II diverse voorrechten, waar hij dankbaar gebruik van maakt. Zo mag hij enkele novale tienden in het bisdom Utrecht, die hij zich onrechtmatig heeft toegeëigend, behouden. Hier gaat het waarschijnlijk om tienden in Lochem. Ook enkele onrechtmatige aanwastieden in de Rijn en IJssel mag hij behouden. De verplaatsing van de tol aan de Rijn, die onder zijn vader Gerhard IV al de nodige problemen met zich meebrengt, wordt op 1 november 1247 nogmaals goedgekeurd middels een pauselijke oorkonde. In 1251 vindt een omvangrijke uitruil van goederen plaats met het aartsbisdom Keulen, zodat er een nieuw huisklooster voor de graven van Gelre gesticht kan worden. Om de bouw van het klooster Grafenthal bij Kleef mogelijk te maken vaardigt de aartsbisschop tot tweemaal toe oorkonden uit waarin iedereen die helpt bouwen een aflaat verdient. In 1258 wordt tenslotte een derde aflaat verkregen.

De diplomaat

Geregeld wordt Otto II gevraagd om te bemiddelen bij twisten. Zijn invloed neemt navenant toe. Zo treedt hij op 13 juli 1244 als arbiter op in een geschil tussen Brabant en de aartsbisschop van Keulen. Op 23 september 1246 verkrijgt hij dezelfde functie in een geschil tussen graaf Arnold van Looz (Belgisch Limburg) en Aleidis van Auvergne. Op 13 december 1251 onderhandelt Otto II om tot een verdrag tussen hertog Hendrik van Brabant en de stad Keulen te komen. Op 15 februari 1253 neemt hij deel aan een uitspraak in een geschil tussen Jan van Avesnes en de graaf van Anjou. Op 2 oktober 1256 te Brussel weet hij Vlaanderen en Holland tot een verdrag te bewegen. De volgende klus is op 21 maart 1257 als hij meewerkt aan de beëindiging van de geschillen tussen de bisschop van Luik en de hertog van Brabant en op 12 juni van dat jaar doet hij een arbitrale uitspraak bij de stad Utrecht versus hun bisschop. En in een oorlog tussen Kleef en het aartsbisdom Keulen is het opnieuw Otto II die de vrede

weet te bewerkstelligen. Op 2 september 1258 treedt Otto II op als medearbiter bij een conflict tussen de graaf van Sayn en de graven van Nassau. Kortom zijn diplomatieke kwaliteiten worden alom erkend.

Ridderlijkheid in moeilijke tijden

Als graaf c.q. Rooms-Koning Willem II van Holland in 1256 sneuvelt, breekt in Duitsland een periode van anarchie aan. Het is de grote verdienste van Otto II dat hij het verbond van rijke koopsteden langs de Rijn, waarvan Keulen en Mainz de belangrijkste zijn, steunt waar hij kan. Die steun hebben ze hard nodig, want vele (roof)ridders en gewone rovers maken in de Rijnstreek de rivieren en wegen onveilig. Samen met zijn zwager graaf Willem van Gulik, zijn neef de graaf van Kleef, de bisschop van Utrecht, de gravin van Bergisches Land (Duitsland), de aartsbisschop van Keulen en veel steden en edelen weet Otto II op 14 november 1259 een grote landvrede te bewerkstelligen. Kooplieden en reizigers kunnen nu vreedzaam en veilig door hun landen trekken, uiteraard onder betaling van redelijke tolleren en weggelden. Elke heer zal geschikte lieden benoemen die alle klachten over vredebreuk onderzoeken, waarna de landsheer zal zorgen voor vergoeding van de schade. Als die heer niet machtig genoeg is, zullen de bondgenoten hem helpen. Is hij onwillig, dan zullen de bondgenoten hem dwingen. Ondanks alle goede bedoelingen komt er in de praktijk weinig van terecht. Maar de intentie is er. Door een tijdgenoot wordt Otto II beschreven als 'de edelste vorst uit de Germaanse landen'.



Moegestreden

Intussen heeft Otto II zijn neef Jan van Nassau gekozen weten te krijgen als bisschop van Utrecht. In zijn laatste levensjaren vecht hij enkele geschillen met de stad Zutphen uit. De ruzie loopt zo hoog op dat hij de tolvrijheid van Zutphen intrekt. Op zijn sterfbed krijgt hij spijt van die actie, maar zijn voornemen de Zutphenaren in hun eer te herstellen wordt door zijn zoon uitgevoerd. Op 10 januari 1271 sterft Otto II en zijn enige zoon Reinald I volgt hem op. Otto II wordt begraven in het klooster 's-Gravendaal bij Goch dat hij zelf heeft gesticht ten behoeve van adellijke cisterciënzer nonnen. In de boomgaard naast de kerk staat nog zijn graftombe. In 1807 is de kerk daar afgebroken en volgens de toenmalige archivaris zijn de overblijfselen naar Arnhem overgebracht en daar begraven. In Arnhem is hier echter niets over bekend. In 1280 blijkt broer Hendrik niet langer te handhaven in zijn ambt en wordt hij tot aftreden gedwongen. Otto II's tweede vrouw Philippa zal tussen 1277-1281 komen te overlijden.

13. Klooster Graefenthal (ook geschreven als Gravendal)



Klooster Graefenthal (tegenwoordig ook Gut Graefenthal, in het Nederlands ook 's-Gravendal, ook Nijclooster genoemd) is een voormalig cisterciënzerklooster tussen Kessel en Asperden in de gemeente Goch (Kreis Kleve) in Duitsland.

*Maastrasse 48-50, 47574 Goch- Asperden
Duitsland
Tel +49 173 9766669*

Het Poortgebouw

Het voormalige is in 1248 vanuit het moederklooster de Munsterabdij te Roermond gesticht. Dat gebeurt door een schenking van het Gelders grafelijke Nierskasteel *Rott*.

De naam Graefenthal stamt van het latijnse 'vallis comitis' (dal der graven). Het klooster werd in 1248 gesticht door

graaf Otto II van Gelre op aandringen van zijn vrouw Margaretha van Kleef. Dit gebeurde op de vervallen burcht Rott van ridder Stefan van Plees, die daarvoor in ruil het goed Overbrouck bij Kessel krijgt (en in Asperden al meerdere goederen van het Utrechtse Salvatorklooster in leen had).. In 1255 werden er tienden uit kasteel Dorenburg door Graaf Otto van Gelre aan het klooster 's-Gravendal bij Goch geschonken. Op 1 mei 1295 wordt er voor het eerst over de heer van de Doornenburg gesproken. De kloosterkerk was het eerste bouwwerk op het kloostercomplex. In 1251 werd het lichaam van Margaretha van Kleef er bijgezet.

De eerste nonnen (veelal ongehuwde adellijke vrouwen) betrokken in 1250 het klooster. In de tweede helft van de 13e eeuw kwam het klooster tot grote bloei, mede dankzij de machtige positie van de graven van Gelre. Het klooster bezat door schenkingen uitgebreide landerijen en boerderijen in de streek.

Tijdens de Bourgondische oorlogen in de tweede helft van de 15e eeuw werd het klooster zwaar getroffen door plundering en branden. Na 1474 werd met hulp van hertog Johan II van Kleef weer opgebouwd.

Noordelijke kruisgang van Klooster Graefenthal

In 1802 werd het klooster door Napoleon geseculariseerd. Op dat moment bestond het bezit uit 36 boerderijen en 3600 morgen land. Na 1802 is het als boerenbedrijf voortgezet, maar het raakte in vervallen staat. De gebouwen werden aan verschillende personen verkocht en de kloosterkerk werd gesloopt. De stenen en barok-elementen werden gebruikt voor de bouw van de Martinuskerk in Pfalzdorf.



Het grafmonument van Otto II van Gelre is evenwel in Graefenthal gebleven. Het staat nu in de open lucht en wordt momenteel tegen verder verval beschermd door een houten dak.

Het graf van graaf Otto II van Gelre op het terrein van Klooster Graefenthal

Het archief van het klooster wordt bewaard in de bibliotheek van het Collegium Augustinianum Gaesdonck.

Van Gelre begraven in Graefenthal

Tot 1376 was de kloosterkerk de plaats waar dertien graven en hertogen van Gelre hun laatste rustplaats vonden.

1. Otto II graaf van Gelre en Zutphen;
2. Margaretha van Kleve, overleden 10 september 1251, 1e vrouw van Otto II;
3. Philippa de Dammartin, overleden 1277/1281, 3^e vrouw van Otto II;
4. Reinald I van Gelre op 21 oktober 1326 begraven;
5. Ermgard van Limburg overleed juni 1283, 1^e vrouw van Reinald I;
6. Reinald II, overleed 09 oktober 1326;
7. Sophia van Berthout overleed op 6 mei 1329, 1^e vrouw van Reinald II;
8. Eduard van Gelre overleed 24 augustus 1371;
9. Reinald III, 3 december 1371;
10. Xx
11. Xx

12. Xx

13. xx

Huidige situatie



Het kloostercomplex is nog zeer goed herkenbaar door intact gebleven grachten en ommuring. Het poortgebouw aan de zuidzijde is voor het grootste deel gebouwd in de tweede helft van de 18e eeuw. Ook de duiventoren is behouden gebleven. Ze stamt eveneens uit de tweede helft van de 18e eeuw.

Van het eigenlijke kloostergebouw rest nog de noordelijke vleugel van de kruisgang met negen steunberen en vensters in gotische stijl. De kruisgang heeft een kruisribgewelf en stamt uit de 15e eeuw. Aansluitend aan deze kruisgang ligt het kapittelhuis.

Een paar voorbeelden m.b.t. onze streek. De eerste vermelding in relatie met Boxmeer treffen wij aan in 1302, en wel bij een schenking aan deze abdij van goederen in de omgeving van Goch en Weeze. Daarbij treedt ridder Jan Bouc de Mere als getuige op en zegelt zelf dit perkament. Het zegel is enigszins beschadigd behouden.

In 1325 geeft Otto, heer van Cuijk, vrijstelling van belastingen aan deze zusters (vaak ongehuwde adellijke dames) op alle kloostergoederen binnen het Cuijklandse gebied. In 1392 zien wij de Boxmeer heer, Hubert van Culemborg, Boxmeerse leengoederen in bezit hebben onder Kessel aan de Niers en in 1402 het Boxmeerse leengoed Overstege onder Plees (=Siebengewald).

De abdij verwerft in de loop van de tijd een aanzienlijk grondbezit tussen de Niers en de Maas met boerderijen, molens, bossen, visserij, patronaatsrechten e.d.. Dit grootgrondbezit wordt rond 1381 geëxploiteerd door 325 onvrije of horige boeren, zogeheten koermedige lieden. Dit getal verschaft ons enige indruk over de omvang. Een deel van het kloosterarchief kon gered worden en verblijft in het Collegium Augustinianum te Gaesdonck.



De tamelijk rijke abdij (6300 morgen land en 36 boerderijen) is in 1802 door de Fransen gedwongen opgeheven, na een bestaan van circa 550 jaar. De



bouwrestanten van deze abdij zijn een paar jaar geleden, in 2004, van de stad Goch gekocht door de Heijense kasteel eigenaar Ysbrandt Roovers. In 2006 is besloten het complex geschikt te maken voor evenementen en seminars.

Door een mengvorm van culturele en commerciële functies tracht men het complex in stand te houden. Dit gebeurt mede op initiatief van de in 2005 opgerichte Nederlands-Duitse vereniging 'Kultur und Schlösser'. De 'Deutsche Stiftung Denkmalschutz' heeft een bedrag van €100.000 beschikbaar gesteld, waarmee fundamente, metselwerk en dak gerenoveerd konden worden.

Deel van de ommuring van het kloostercomplex Graefenthal

Goch

Deze 17de eeuwse plattegrond van Goch is in een aantal versies bekend: van de kaartenmakers Blaeu, Janssonius en Van der Aa (hier afgebeeld). Het westen is ongeveer boven, waar de weg naar de Maas (en Gaesdonck en Siebengewald) de stad verlaat.



In het wapen van Goch (zie bovenbalk tweede van links, op de kaart hiervoor een 17de-eeuwse versie) zie we, net als in dat van veel andere steden in de buurt, onderin de mispelbloem, die de graven van Gelre oorspronkelijk in hun wapen voerden. Een exact jaar waarin deze Goch tot stad verheven is niet bekend, maar rond 1242 wordt met de aanleg van de verdedigingswerken begonnen. Even daarvoor (tussen 1200 en 1250) is Goch van de parochie Hülme afgescheiden. In 1261 wordt het voor het eerst als stad genoemd.

In 1248 stichten de graven van Gelre ook het klooster Graefenthal, noordelijk van Goch aan de Niers.

De graaf werd in de stad vertegenwoordigd door een Ambtman of Drost. Tot het Ambt Goch behoorden ook de gerechten Asperden, Hülme, Weeze (met Siebengewald) en Mook. De bij de ontginning van 1346 genoemde Diederik van der Straten was Ambtman in Goch, maar onderhield ook goede relaties met de graaf van Kleef.

Vanaf 1339 is Gelre een hertogdom. De hertog beschikt binnen Goch over een burcht (Kastell, in de linkerpunt van de plattegrond).

In 1371 schenkt Adelheid inger Gaesdonck haar rechten op de hoeve Gaesdonck aan het Broederhuis in Goch. Sinds 1401 noemen zij zich Augustijner koorheren, in 1404 verhuizen de broeders van de stad naar de hoeve, die meer dan 70 morgen groot is en zowel onder Hülme als Asperden valt. In 1437 worden klooster en kerk ingewijd. In 1423 krijgt het klooster toestemming de weg van Goch naar de Maas om het kloosterterrein te leggen. Sindsdien heeft de Gochse dijk in Siebengewald dus een knik.

In 1473 verovert Karel de Stoute Gelre, en schenkt de stad Goch aan de hertog van Kleef, als dank voor zijn hulp. Op het stadskasteel, dat uitgebouwd en versterkt wordt, woont dan een Kleefse rechter.

ERP VAN HET HOLT (Antonia Marie Sophie van)
piorin van het klooster Graefenthal.

Geboren te Didam 20 April 1754, dochter van Balthasar en Maria Josina d'Oldeneel van den Herenbrinck, was de oudste van zeven kinderen en overleed 30 Nov. 1830 te Baerlo bij Venlo.

Zij trad in het Cisterciënserklooster Gravendal of Neuklooster bij Asperden en legde aldaar 1777 de kloostergeloften af. Hare zuster Marie Agnes Francisca, geboren 19 Mei 1755, was in het Cisterciënserklooster Eppinhoven aangenomen, doch overleed reeds 15 Febr. 1785.

Door besluit van Napoleon, 9 Juni 1802, werd het klooster Gravendal opgeheven. Antonia van Erp bekleedde den post van priorin in het klooster. De nonnen moesten haar klooster verlaten, hare bezittingen werden verkocht en de gebouwen gedeeltelijk afgebroken. De abdis, die een onderkomen zocht bij haar broeder, had 2 Juli 1802 een klein vermogen aan den rentmeester ter hand gesteld.

Het weinige, wat haar gelaten was, werd verkocht en de opbrengst tot aller ondersteuning gebruikt. Ant. van Erp was 30 Nov. 1803 met eenige nonnen te samen in Elken en zij sloten daar een nadere overeenkomst met den rentmeester der abdij over het geredde kloosterbezit. Zij besloten, dat het, na den dood der laatste nonnen, gebruikt moest worden ten bate der kerken en der armen van Asperden en omliggende dorpen.

Priorin van Erp vond een toevlucht te Baerlo bij hare familie, waar ook hare nicht Gertrudis van Oldeneel, eveneens non in Gravendal, na eerst te Zutphen te hebben verbleven, een onderkomen vond. In Baerlo vond zij bijna al hare broeders en zusters, behalve twee, terug o.a. ook haar broeder Frans Balthasar Herman, eertijds kanunnik van Rutten, die aldaar overleed 12 Augustus 1827.

Haar broeder Henri Willem Antoon baron van Erp, de stamhouder, gehuwd met barones Helena van Voorst tot Voorst bewoonde aldaar met zijne 10 kinderen het kasteel. 5 september 1832

beschikte priorin van Erp eigenhandig over de nog bestaande en haar toegestane kloostergoederen in twee gelijke helften voor de kerken en de armen, zoals bepaald was. Zij trad nog met de non van Oldeneel met kracht op tegen de willekeurige handelingen van den rentmeester der abdij en zij wendden zich tot den bisschop van Munster, opdat deze den rentmeester zou dwingen de kloosterbezittingen, die zij ten gunste van hare bloedverwanten noch wilden noch mochten besteden, zou afstaan aan de kerken en armen, zoals 1802 beslist was. Hoog bejaard overleed de laatste priorin van Gravendal te Baerlo volgens Poplimont 30 Mei 1834. Volgens Scholten leefde zij 1835 nog.

Heer Willem I heer van Tegelen

Getuige bij de stichting van het klooster

Heer Willem I van Tegelen komt in 1255 als getuige voor van graaf Otto II van Gelder, toen deze bekend maakte, dat hij te Rott, op de plaats van het kasteel, nu 's Gravendal genaamd, in het kerspel Asperden aan de Niers, een vrouwenklooster der Cisterciënserorde heeft gesticht en aan hetzelfde o.a. het patronaat der kerk te Leuth (bij Venlo) en dat te Kessel (aan de Niers) geschonken heeft; Willem van T. bezat ook de voogdij der kerk te Leuth en was daarin opvolger van ridder Johan van Hinsbeck.

Hij was 6 februari 1274 niet meer in leven. Zijn zuster Elisabeth komt 18 Febr. 1288 met haar echtgenoot Hendrik van Kriekenbeek in een oorkonde voor. Zijn kinderen waren: Reinier, heer van Tegelen, die 17 januari 1288 met zijn echtgenote Gertrudis de voogdij der kerk te Leuth verkocht aan de abdis en convent van 's Gravendal; en Willem II, die als getuige met zijn broeder voorkomt en in 1291 in twist was met genoemde abdij over het patronaat der kerk te Leuth, welke twist 17 augustus 1291 door abt Giselbert van Camp werd beslecht.

Wilhelmus van Swalmen

Aldus genaamd naar zijne geboorteplaats, was abt der cisterciënserabdij Oudekamp bij Rhijnberk, 1343-1360. Om zijn hoogen ouderdom deed hij afstand en overleed 8 Sept. van een onbekend jaar. In 1351 vroeg en verkreeg hij om alle moeilijkheden te voorkomen de pauselijke bevestiging zijner abtskeuze. De aartsbisschop van Keulen kende hem en de abdij het recht toe de parochiekerken te Leur, Haren en Neerasselt door monniken zijner abdij in plaats van door wereldlijke kapelaans te bedienen 1350.

In 1356 kocht hij het zoogenaamde 'hof van Kamp' gelegen in de Hezelstraat te Nijmegen van de abdis van Gravendal O. Cist. Bij zijn afstand was de abdij met groote schulden belast.

14. De Munnikhof Op Worsum (nabij Overasselt)

Kloosterboerderij van Benedictijner Monniken of Cisterciënzer Nonnen



Zie tevens dossier Munnikhof te Worsum.

De zoektocht naar de oorsprong van de Munnikhof was ingewikkeld vanwege onduidelijkheden over de rol van twee kloosterorden die allebei actief waren in Overasselt. Dat waren de Benedictijnen van St. Valéry in Frankrijk en de Cisterciënzerinnen van Graefenthal bij Goch in Duitsland. Beide orden hadden hier boerderijen en landbouwgrond.

Na bestudering van publicaties en oorkonden, en met de medewerking van drs. B. Thissen (archieef Kleve), komen we tot de conclusie dat de Munnikhof tot het bezit hoorde van de Cisterciënzerinnen van Graefenthal. Vanwege de belangrijke rol van beide kloosterorden in de geschiedenis van Overasselt, besteden we in dit bulletin aandacht aan beiden.

Al vroeg in de Middeleeuwen worden de Benedictijnen hier actief. Dat begon al in de 9de eeuw. De Cisterciënzerinnen kregen hun eerste bezittingen pas in de 13de eeuw. Al vóór 876 kreeg St. Valéry gronden in Overasselt van de Frankische vorst Lodewijk II de Duitser. Al vóór 952 had Overasselt een priorij. De priorij stond op de plek van de ruïne van de St. Walrikkapel. De monniken bouwden de kerk van Overasselt (nu NH kerkje) met de kosterij. Ze bezaten ook de boerderij 'De Poel'. De priorijgoederen werden van 952 tot 1550 door de monniken zelf beheerd. Daarna kwam het beheer tot 1617 in handen van de Cisterciënzerinnen van de abdij Graefenthal bij Asperden/Goch. Deze zusterorde bezat in Overasselt veel grond en tenminste drie boerderijen: de Munnikhof, Heidsche Hof en de Ewijksche Hof.

Met de reformatie kwam er in 1643 een einde aan de kloostergoederen. Deze gingen achtereenvolgens over naar de protestantse adellijke families Van Randwijck, Van der Molen, Ten Hove en Munter. In 1852 werden de voormalige kloostergoederen particulier eigendom. De Munnikhof werd gekocht door de familie Vink en in 1879 verkocht aan de familie Jacobs. De huidige eigenaar en bewoner is Jan Jacobs.

Bezittingen van Graefenthal in 1381

En inkomsten klooster Graefenthal

De rijkdom wekte de jaloezie op van onder meer machthebbers in Rome en Parijs. Gedreven door hebzucht en jaloezie werden in het Zuidelijk deel van Europa met schijnprocessen de Tempeliers gevangen gezet en hun bezittingen onteigend.

Uit voorzorg werden in het Noordelijk deel van Europa, zoals in Duitsland en ons Tweestromenland, de bezittingen van de Tempeliers weggesluisd en ondergebracht naar geheime locaties. Opvallend is dat precies in die periode klooster Gravendaal en de Cistizenzers nagenoeg heel Maas en Waal in bezit verkreeg. De graaf van het Graafschap Gelre, en daarna Hertogdom Gelre, had daar veel invloed. Zo ligt in Klooster Graefenthal in Goch graaf Otto II en hertog Reinald 1 van Gelre en diverse familieleden begraven.

Uit 1381 is een lijst overgeleverd van de inkomsten van het klooster Graefenthal, ook Nijcklooster genoemd. Dit klooster, gelegen aan de Niers tussen Aspermühle en Kessel, was gesticht door de graven van Gelre (vandaar de naam, enkelen zijn er begraven) en bedoeld voor dames van goede komaf. Het ontving van deze gegoede families veel bezittingen en (delen van) opbrengsten tot in de verre omtrek en dus ook in Plees/Siebengewald. Toen het klooster in de Franse tijd opgeheven werd bestond het bezit uit liefst 36 boerderijen en 3600 morgen land. Na 1802 is het als boerenbedrijf voortgezet, maar het raakte in vervallen staat. Pas onlangs is de restauratie ter hand genomen en wordt geprobeerd het gebouw een culturele functie te geven.

De lijst (ontleend aan het boek Graefenthal van Robert Scholten, 1899) is in het Latijn, maar de eigennamen zijn ook zonder kennis hiervan wel te herkennen. Het nummer achter een naam verwijst naar de lijst uit 1346 op de vorige pagina.

PLEES

- ❖ Censu in Plese recipiendus in die beati Martini circa horam vesperarum.
- ❖ Primo Gerardus dictus Verleiten soen et Nesa eius soror de tribus iugeribus terre dictis die Heyacker in Plese sitis 6 br. (433, 434)
- ❖ Item Theodericus dictus Westfelinc (457) let Johannes eius frater ex quadam area in Plese 4 br. et I pullum.
- ❖ Item Lisa de Xanctis (438) de domo et orto ex bonis quondam Jacobi Scriuers (437) 1 gr. et 1 pullum.
- ❖ Item Theodericus Dareman (436) de quadam pecia terre in Plese sita i scepel. siliginis.
- ❖ Itam Jacobus portarius claustris et Theodericus eius frater de pasculo dicto die Cloetschepassche 3 gr.
- ❖ Item Johannes Haencouwe de domo et area quondam Heescamps (439) et 2 iugeribus terre sitis, in Plese 6 gr. et 8 pullos.
- ❖ Item Henricus de Blidenbeke et Petrus eius filius de area dicta Keppelmans guet 1o sc.
- ❖ Item Henricus filius Berte et Berta eius filia de quodam pasculo iuxta Cameruoerst i libr.
- ❖ Item Jan Vos van Plese de pecia terre sita in Plese 4 br. (Wilhelmus eius filius et Aleydis eius filia) (432 Bele Vos)

- ❖ Item Aleidis Trudemans (455) et Metta filia Ludekoni (450) de 6 iugeribus terre sitis in Plese 1o scepel. siliginis et 3 Pullos.
- ❖ Item predicta de 2 areis ad gratiam 18 sc.
- ❖ Item Jan van den Boem ex 4 iugeribus terre de bonis quondam Jacobi Scriuers (437) 7 scepel. siliginis.
- ❖ Item predictus 5 gr. de area.
- ❖ Item predictus de pasculo 2 gr.

Pactus in Plese.

- ❖ Item Gerardus Greyf (429) de curte sua in Plese 3 marcas.
- ❖ Item Henricus in gen Baddel filius longi Johannis et Theodericus eius frater de pecia terre dicta die Hundel 5 scepel. siliginis.
- ❖ Item idem Theodericus de domo et pomerio in Plese io sc.
- ❖ Item Lodewicus ter Ryt (443) de quodam pasculo et pecia terre in den Laer 10 scepel. siliginis.
- ❖ Item idem de terra cespitum in palude 1 scepel. siliginis.
- ❖ Item Nicolaus et Giselbertus filii Theoderici Venmans de quibusdam agris 5 maldra siliginis (sterfguet, ex bonis Jacobi).
- ❖ Item dominus Vullingus (457) de quibusdam agris 6 scepel. siliginis.
- ❖ Item de terra, quam Hen Nuese habebat et Rutgerus Nuese (?458: Rutger Oese) (rand: claustrum habet)
- ❖ Item Heyn van den Brede de quibusdam agris 1 maldrum siliginis.
- ❖ Item Theodericus Bol de bonis in ger Gaesdonc tenetur solvere claustrum annuatim 9 scepel. siliginis, 2 gr.
- ❖ Item dominus Henricus Lomme et Aleidis de Winckel de bonis in Cleynen-Winkel 3 maldra siliginis et 3 maldra evene.

De naam Winckel (Winkel) vinden we ook nu nog op de kaart tussen Hülm en de Gaesdonck.

In deze lijst verschijnt voor het eerst de naam van Bleijenbeek: Henricus de Blidenbeke en zijn zoon Petrus als eigenaren van Keppelmans goed.

Waarschijnlijk waren dit nog geen Schenk van Nydeggens, die we kennen als latere bewoners van dit kasteel tussen Afferden en Siebengewald. Het zouden Van Myrlars kunnen zijn, maar van die familie kennen we om die tijd alleen een Jacop.

Zie tevens de familielijnn Van Honselaers Beijenbeek en Gennep/Heijen.

